

re, et ad Hebraicam confugere originem, ubi legitur: *Siccitas, et calor auferunt aquas nivis*, ut sit sensus, quia scelerati sine angustiis, et cum suavitate ad sepulcrum descendunt, sicut suaviter, et facile calor liquefacit nives. Sed tamen retenta vulgatæ nostræ lectione, et communi expositione sanctorum, quod ibi est sermo de diversitate pœnarum inferni, alternationem ipsam pœnarum satis illud verbum transeundi, demonstrat, dum dicit: *Ad nimium calorem transibunt ab aquis nivium*, quod id suo rigore, et proprietate sine pœnarum successione explicari nequaquam potest. Nec ex ista pœnarum variatione aliquod damnatis erit refrigerium, ut optime S. Thomas quodlibeto citato, advertit, quia ignis, et aqua, et huiusmodi, non agent in corpora damnatorum actione naturæ, ita quod relinquunt

suas qualitates in corporibus damnatorum nsecundum esse aturale, sicut ignis relinquit calorem in lignis, quæ facit esse calida; sed agunt in corpora damnatorum actione spiritali, imprimendo scilicet suas qualitates in corporibus damnatorum per modum quo species colorum est in aere. Unde corpora damnatorum sentient afflictionem ignis, sine hoc quod convertantur in naturam ignis, et ideo varietas pœnarum non faciet eis aliquod refrigerium. Refrigerium enim nunc ex alternatione pœnarum proveniens causatur ex transmutatione naturæ, in quantum per frigus aquæ, superfluitas caloris remittitur, et sic ad medium venit quod est delectabile. Ita D. Thomas, cujus verbis, et explicatione quod huic quæstioni dissolvendæ, satis pro nunc sufficiat.

QUÆSTIO SEPTIMA.

Utrum cicuratio tauri in D. Marci solemnis fieri solita superstitione vacet?

I. Felici forte inter ipsa erumpentis verni primordia, inter aspirantis florilegia, et virentia Cereris ac Floræ dona, quæ exhilarata natura in novo renascentis veris postliminio ludens plena spargit manu, cum enodato sinu, variam illam, ac floridam erubescens telluris purpuram effundens, qua nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, totius in se osculantis cœli pulchritudinem terrestri quadam elegantia repræsentat. Felici inquam forte ad festivam palæstram animus exultat, dies ipse diei eructat verbum,

atque inter tam præclara divinæ Sapientiæ lumina, nostræque celeberrimæ universitatis sidera major rerum mihi nascitur ordo; major agit Deus, atque opera ad majora remittit, et invitat opportunum tempus, cum beneficium ille totius orbis oculus, et radiatum solis jubar geminatis radiis aurea cœlestis tauri cornua lustrans, post exactas hiemes, post sedatam tempestatum rabiem, et positos ventorum furores, opifices illos, lucis thesauros splendidiori diffundit lumine, terramque uberiori, ac divite vena fœcundat,

et extinctum pene, ac funestatum mundi honorem, et horrescentem totius terræ faciem, non tam fulgoris plenitudine, quam disciplinæ magisterio restaurat: « Quippe (ut Tertullianus inquit libro de resurrectione carnis) etiam terræ de cœlo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denuo colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem, quæ absumpta sunt semina, nec prius exhibere quam absumpta. Miratio de fraudatrice servatrix; ut custodiat, perdit; ut integret, vitiat; ut ampliet, prius decoquit, si quidem uberiora, et cultiora restituit, quam exterminavit. » Inter tot ergo blandientis, ac faventis cœli munera, quæ mundum ipsum recurrentis anni conversionis resuscitant nescio quo genio, aut numine in novos quoque partus ingeniorum aspirant fœturæ, luduntque palæstræ nostræ, et insolito nitore vernant academiæ, coronatisque liminibus, ac frondenti cespite viridantes, toto quoque florum certatur honore, ac præunte divinæ sapientiæ face, largior hic campos æther, et lumine vestit purpureo, solemque suum sua sidera novit. Ergo ad gramineos ludos juvat applicare animum, exercereque palæstram. Nec vestro gravissimi patres, conspectu indignum, aut immodestum censebitur, si brevi hac temporis periodo ad spectacula non indecora vos invitem, non quæ circi insaniam, nec quæ arenæ sævitiam, nec quæ theatricum luxum, sed quæ ferocientis bestię, et immanissimi tauri mansuetudinem pene miraculo naturam superante quotannis in solemniori divo evangelistæ Marci festo in media Hispania agi solitam, in hunc litterarem omnium theatrum evidentius repræsentem. Vos ipsi gravissimi patres ludum iudicate, spectacula attendite, religionem discutite; me interim faventibus animis quasi alte-

rum Orphæum auscultate, mulcentem tigres, et agentem carmine quercus. Res igitur omnibus notissima, vix tamen hucusque nervose discussa, ita habet. Ab antiqua hominum memoria in oppido quodam ulterioris Hispaniæ (de las Brozas vocant) confraternitas fundata est divo evangelistæ Marco sacra, cui ut solemnem pompam, et celebriorem cultum sodales exhibeant, illud in more positum est, ut confraternitatis perfecti ex vario armentorum genere, quæ tota illa regione uberrimis circumpascuis errant, truculentiorum taurum, quasi nuncupatis suffragiis eligant, qui splendidum tantæ festivitatis diem cicurationis suæ admiratione cumulet et exornet. Electum bovem, Marci nomine insigniunt, ut patroni, atque advocati sui votis etiam ipso nomine obsecundet. Interim ab armentis, et montibus ferox animal non recedit, nec humanis usibus mansuescit, sed ferina specie indomitus, irarumque asperrimus interdumeta, et silvas efferatur:

« Frondibus hirsutis, et carice pastus acuta
Et tentat sese, atque irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena. »

II. Illi dura, et hirsuta cervix pingui horrescit arvina, pedes modici, et breves, quasi pennigero volatu patientes transmittunt campos, frons cornibus asperata, in terrorem assurgit, narium, orisque halitus quasi lethiferi spiritus venena diffundit. Sicque illi corpori toto scintillæ assistunt, oculis micat acribus ignem. Denique mugitu horribilis, ita fervidus, totus in truculentiam, totus in sævitiam armatus, nihil nisi ferinum, nihil nisi bestiam repræsentat. Tantam belluam, pergentes ad ipsos montes, ac pascua in divi pervilegio confraternitatis præfecti, detecto capite evocant nomine pro-

prio, atque ut se sequatur in nomine Domini, et D. Marci edicunt. Mirares! Et vix credibilis nisi tota in oculare testimonium Hispania consurgeret. Fera quasi depositis crudelitatis exuviis, oblita pascuæ, armentorum immemor, caulas deserit, iuvencos, vaccasque dimittit, et ad evocantium vocem festine procurrit, sequitur præuntes, nec jam taurina ferocia, sed vituli, aut ovis mansuetudine, sine ulla aut formidine ducitur, aut violentia. Quid non mirum in tam subita cicuratione? Quid non in tanta truculentia, lenitatisque conversione? Parum est hoc. Silvestre animal, et rurale, solisque montibus, et pascuis assuetum, non mansuescit solum, sed domesticum, ac sociale efficitur, ingreditur oppidum, turbamque ruentem, atque circumdantem, nihil expavescens, usque ad ipsam ecclesiam, ductores suos sequitur, ubi numerosa populi multitudo festivis acclamationibus taurum excipit, armos, humerosque mulcet, attrectat cornua, floribus ornat, atque undique corollas suspendit; quin et pueri, innuptæque puellæ, sacra canunt, funemque manu contingere gaudent. Stat juxta templi altare dum divina celebrantur officia cicurata bestia, omnium manibus, omnium oculis, omnium attactibus patens, quousque solemnibus divinis rite perfunctis dimittitur, et abire præcipitur; tuncque ferocitate pristina quasi de novo revocata, toto impetu ruens, ad montes iterum, et nota pascea pervicissimus evolat. Non illi obviare quisquam, non stare contra, nec ferinam speciem oculis attendere, aut expectare audeat, tantus ubique discurrit, et scintillante furoris igne quidquid obvium, quidquid obsistens fuerit proculcat, ventilat, dissipat, et evertit. Hæc de tauro illo celebris historia.

III. Hoc prodigium miratur natu-

ra, obstupescit ingenium, hæret religio. Dei virtute atque miraculo hæc posse contingere nemo dubitat, sed quorsum miraculum hoc, et tam perenne inter fidelissimos populos, et religione ipsa jam diu firmata constantes? Quid vero tauro cum divo evangelista Marco, cui a sacris doctoribus in mystica illa animalium distributione, leonis potius quam bovis appropriatur effigies? Nec vero facile est spiritui nequam totum hoc negotium attribuere, quippe cum in nomine Dei fiat, cum in honorem sancti, talisque evangelistæ, cum religione publica prælatis non ignorantibus, Ecclesia non improbante, toto denique populo applaudente. Quid inter hæc provida, ac vigilantissima religio, et christianæ disciplinæ sollicitudo dijudicet, ne forte latentiori aliqua superstitione involvatur? Multorum in hac parte hæret sententia, suspenditur iudicium; nos pro tenui nostro ingenio dijudicandum vestro offerimus conspectui.

IV. Quod initium, quæ origo fuerit magnum evangelistam taurino spectaculo celebrandi, non invenio, qui edisserat. Res in obscuro mansit tot sæculorum ætatibus quasi rudibus desuper aggestis oblitterata. Mihi tamen non levis subit suspicio ab Ægypti, et Alexandria fontibus, ubi divus ille gloriosum agonem octavo Neronis consummavit, festivum hunc morem in reliquas orbis Christiani partes effluxisse. Fuit olim Alexandrina civitas, ut multitudine populi, ac nobilitate clarissima, ita inanium deorum superstitione, ac vanitate cultus dæmoniorum celeberrima. Extat illa magni Antonii vox apud Hieronymum in ejus vita, tantæ civitatis impietatem ingemiscentis: « Væ tibi, inquit, Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris! Væ tibi civitas meretrix, in quam totius orbis dæmonia con-

fluxere! Quid nunc dictura es? Bestiæ Christum loquuntur, et tu pro Deo portenta veneraris. » Inter istas autem deorum umbras, et ficta divinitatis simulacra, maximum apud ægyptios, et Alexandrinos Deum Serapidem fuisse, antiquorum consentit auctoritas, testaturque D. Augustinus xviii de civitate, cap. v: « His, inquit, temporibus scilicet famis universalis, quam Joseph Pharaoni prædixerat rex Argivorum Apis navibus transvectus in Ægyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est Serapis omnium maximus Ægyptiorum deus. Colebant autem Ægypti, vel ut Augustinus ait, alebant in honorem Serapidis bovem deliciis affluentibus, qui non Serapis, sed Apis vocabatur, Apis enim Græce, idem est, quod bos Latine, quia rex ille dum vivebat, Apis, id est, bos appellabatur, mortuus autem, et in arca conditus, Serapis dictus est quasi Apis in soro, soros enim Græce, idem est quod arca, unde et sarcophaga, tumuli, seu sepulcra dicuntur, in quæ defuncti quasi in arcam inferuntur, ideo et bos ille Serapidi dicatus, Apis etiam dicebatur, quia eum ut vivum sine sarcophago venerabantur. Quo bove mortuo, inquit Augustinus, quia quærebatur, et reperiebatur vitulus coloris ejusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus, mirum quiddam, et divinitus sibi procuratum esse credebant.

V. Luculentius de bove isto apud Ægyptos deo, ejusque in colendo superstitione, Alexander ab Alexandro lib. vi, cap. ii: « Corpore, inquit, erat niger, candida fronte, in tergo alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, et lingua, cantharo (id est, scorbæi figura) notatus, quem certos vitæ annos excedere non licebat. Hunc in locum demersum, indicto institio, scissa veste, et laceratis crinibus defunctum plange-

bant, invento vero alio, mirifice lætabantur. Responsa autem dare, non ut reliqua oracula solitus, sed si manu oblatum pabulum sumpsisset a consulentibus, secundos eventus, et omnia prospera decernebat: si vero abjiceret, omnia sinistra portendebat. Ideo cum a Germanico Cæsare pabulum oblatum renuisset, funestum omen, et indubiam mortem, quæ paulo post secuta est prænuntiavit. » Ita Alexander. Fuit itaque multa in hujus bovis superstitione Ægyptus ad honorem Serapidis consecrati, cui mortuo solemniter planctu sacerdotes parentabant, aliumque in ejus locum inventum, et suffectum pari jucunditate, et lætitia venerabantur, quo illud Tibulli in primo elegiarum respexit:

« Te canit, atque suum pubes miratur Osirim
Barbara Memphitem plangere docta bovem. »

VI. Porro sacra, quæ huic bovi, seu Api fiebant, magnificentissimo luxu apud Ægyptios celebrabantur mense aprili, qui apud eos pharmutius appellatur, atque ita splendidis conviviis epulabantur, ut in commune proverbium abierint Serapicæ cœnæ, de quibus Tertullianus in capite xxxix apologetici: « Ad summum, inquit, Serapicæ cœnæ sparteoli excitabuntur. » Quod Zephyrinus, et Pamelius referunt ad Serapidis Ægyptiacæ sacra, quæ quanto luxu celebrarentur, ad monet vis illa sparteolorum, et fiscellarum, quæ undique concurrunt, erant enim in his sacris frequentes in usu sparteoli, et fiscellæ in arcæ formam, eo quod Serapis, ut ex Augustino diximus, ab arca in qua Apis conditus est, nomen accepit. Testatur autem Simeon Metaphrastes in vita et martyrio S. Marci evangelistæ, quod cum eo anno sanctum pascha celebraretur octavo calendæ maii, hoc est 24 aprilis, qui ab Ægyptiis pharmutius vocatur, illo tempore

et Serapidis illorum dei debacchatio celebrabatur. Et cum eam temporis nacti essent opportunitatem, homines quosdam subornatos miserunt, qui Apostolum sanctæ divinæ oblectationis, preces, et ministerium facientem invenerunt. Quem cum comprehendissent, fune in ejus collium injecto trahebant, ita dicentes: Trahimus bubalum hunc ad bubulei stabulum Ita Metaphrastes: Quæ verba plane suspicionem nostram confirmant, inde videlicet emanasse solemnem morem, bovem, seu taurum dedicandi divo evangelistæ, quia ipse in bovis Ægyptii, hoc est, Serapidis festo, et debacchatione passus sit, et in bovis modum ab impiis alligatus, et tractatus, bubalique nomine, et improprio ab ipsis tortoribus dehonestatus.

VII. Ex his autem ad antiquiora adhuc tempora retrocedens memoria, non leviter in hac ipsa præsumptione fundari videtur, quod nobilis hujus temporis auctor Benedictus Pereirius in capite XLVI Geneseos, annotans tempus prædictum, quo Apis Argivorum rex in Ægyptum e Græcia navigavit, scilicet tempore famis a Joseph prænuntiata Pharaoni, quomodo etiam ibi mortuus, et in arca clausus, Serapis dictus est, pro deo in similitudine bovis veneratus, addit, quod quia recens erat cultus ejus in Ægypto, ideo fortasse exiens Israeliticus populus de terra Ægypti in hanc eandem idololatriæ speciem, tam facile impegit, ut vitulum sibi pro deo confingeret, atque infaustis illis vocibus, vere autem horridis blasphemis idolum saluaret dicens: *Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Et fortasse si jam tunc illis antiquissimis temporibus, Serapidis festa ab Ægyptiis eodem mense celebrabantur, quo postea tempore D. Marci, videlicet, in mense

aprili, pronum est existimare totam Ægyptum debacchationi, et celebritati maximi dei sui Serapidis incubuisse, cum in manu excelsa, et potestate divina percussis ab exterminante Angelo primogenitis, egressi sunt filii Jacob de populo barbaro, ut videlicet inter infanda sacra, et inanis idoli solemnia, inter medios inimicos tam illustri victoria, tantoque miraculorum splendore de tenebrosa illa superstitione fulgentissima veritas triumpharet, si quidem mense aprili filios Israel exiisse de Ægypto, id est, primo mense Judaico, qui nisan appellatus est, et nunc in mensem aprilem incidit, tum ex Scriptura, tum ex retrocedentium annorum supputatione manifestissime demonstrari potest. In hujus ergo bovis memoriam, quem tanto cultu jam tunc venerabatur Ægyptus, sine dubio ingratus ille populus superstitionem æmulatus Ægypti vitulum sibi in deum confinxit curvatus ante bovem, quem tam stolidè viderat paulo ante ab Ægyptiis venerari. Quo videtur alludere psalmista in verbis illis Psalmi CV: *Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile, et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum,* quia enim Ægyptius ille bos, ut supra ex Alexandro retulimus, responsa et oracula sicut cætera idola non reddebat, sed si pabulum de consulentium manibus recepisset, fausta omnia denuntiabat; sinistra vero, et infausta si renuisset, ideo vitulus ille in similitudinem Serapidis factus designatur, cum similitudinem comedentis fœnum habuisse dicitur, quia non oraculis, sed populo vaticinia portendebat.

VIII. Hæc mihi de bovis hujus, ac sacrorum ejus origine in suspicionem occurrunt, quæ utique probabilem reddunt præsumptionem assertam, inde emanasse morem

istum festa D. Marci mansuefacto tauro celebrandi. Sed an cicuratio ista ad operationem dæmonis referenda sit religioso fidelium cultui superstitionem hanc immiscens, ut quasi satan inter filios Dei assistens latenti eos veneno decipere conetur; an vero divinæ virtutis miraculum sit ad excitandos suorum animos in fidem, religiosamque pietatem erga tanti evangelistæ venerationem, hic totius difficultatis cardo, hoc opus, et labor est. Et fortasse non deerit, qui mirabilem istam, insolitamque cicurationem, nec dæmonis arti, nec divino miraculo consignet, sed naturali virtuti, aut lapidum, aut herbarum, aut alterius rei naturalis, quibus mansueferi, aut cicurari negari nequaquam potest. Nec enim alienum a veritate videri debet, quod de Daphni suo tigres in jugum mittente princeps poetarum cecinit: « Daphnis et armenias cursu sublegere tigris, intuit. »

IX. Certe Ælianus narrat mansuescere taurum si dextrum ipsius genu fascia alligetur. Quod luculentius ita tradit Pierius Valerianus ad hieroglyphica, titulo bonorum obsequium, folio 23: « Taurum, inquit, si dextro alligaveris genu, mansuetum, et vincula consequentem invenies. » Hoc cum Romæ Clementis VII principatu Græculus quidam effecisset, ducto sapius ferocissimo tauro per universam urbem, quem tenui admodum funiculo ita religarat a genu, peritissimi magi nomen apud imperitos assecutus est. Hunc vero eundem esse existimo, aut ei similem, quem Grillandus quæst. VIII refert se Romæ vidisse quemdam magum excellentissimum Græcum, tempore Hadriani sexti antequam ad urbem perveniret ipse pontifex, qui solis verbis compresserat vires cujusdam ferocissimi tauri existentis in ar-

mento in loco silvestri, quem sic affixum, et humiliatum apprehendit per cornua, et cordula quadam satis debili, arte tamen magica fabricata, taurum ipsum, quo voluit adduxit. Ad hæc scribunt alii ficum alligatam furentem taurum mansuefacere, ut videre est in Alexandro de Angelis, libello in astrologos conjectores, capite XVIII. Sane mirum est, quod plures (inter quos Plinius libro septimo, capitulo secundo) referunt de quibusdam Lybiæ populis, qui Psylli dicuntur a rege quodam Psyllo apud Garamantas, quorum corporibus (inquit Plinius) ingenitum fuit exitiale virus serpentibus. Unde scribit Plutarchus in vita Catonis, Catonem ipsum iter per deserta Lybiæ facientem secum Psyllos duxisse, qui morsibus serpentum mederentur, partim ore trahentes venenum, partim serpentes cantibus medicantes. Addit Plinius morem illis fuisse liberos genitos protinus obijciendi serpentibus sævissimis, eoque genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Eorum quoque meminit Herodotus libr. IV, et Cornelius Celsus libr. V, cap. XXVII, addit istos nullam habere scientiam curandi venenum, sed audaciam ipso usu firmatam. Quo videtur illud Siliii Italici respexisse dum libro II, inquit:

« Necnon serpentes diro exarmare veneno
[doctus Atyo.]

Tactuque graves sopire chelidros,
Ac dubiam admotas obolem explorare ceraste.»

Sed quid de cicuratione serpentum, ac ferarum. Nonne quod mirabilius est antiquitas credidit Lauri morsum, furorem, vaticiniumque inducere. Qua ratione vates olim lauro coronati oracula recensebant, cui illud Juvenalis satyra VII alludit:

« Nectit quicumque canoris,
Eloquium vocale modis, laurumque momor-
[dit.] »